

Posudek oponenta na disertační práci mgr. Tibora Brečky, MBA, LL.M.: „Typologie varovných signálů agrese ve školách“.

Téma práce je aktuální, protože je zřejmé, že bezpečnost škol nemůže být absolutní. Cílem práce byla identifikace specifických varovných signálů a vytvoření postupu pro jejich vyhodnocení, vyhodnocení následného jednání, a doporučení praktických řešení kritických situací, včetně návrhu dalšího vzdělávání, které by mohlo přispět k prevenci možných incidentů.

Teoretická část je zaměřena na obecnou analýzu varovných signálů agresivního chování. Vychází z pojetí normality chování, která souvisí s četností takových projevů v daném sociálním kontextu. Varovné signály, které předcházejí incidentu mohou být různé a mohou se objevovat s různým předstihem. Vzhledem k tomu je třeba věnovat pozornost i dřívějším projevům agrese daného jedince. Autor vymezuje agresi standardním způsobem jako jednání směřující k poškození cílové osoby, resp. skupiny. Existují různé formy agrese a násilné chování ve školách je jednou z nich. Autor rozebírá problematiku agrese z různých hledisek, možná až příliš obsáhle. Agresivní jednání musí být nějak motivováno, tzn. že je důvod, proč určitý člověk takto jedná, a důležité je i to, s jakými pocity je agrese spojená. Význam má samozřejmě i zkušenost s agresivním chováním, vlastním i někoho jiného, která může tendenci k násilnému jednání posilovat. Agrese může být i výbuchem nakumulované tenze, a také proto je třeba vědět, co se dělo předtím. Bylo by užitečné zmínit se o vývoji agrese v dětském věku a dospívání, a jejich proměnách.

Varovné signály mohou být různé, důležitá je jejich intenzita, načasování i vazba na kontext, která přispívá k porozumění agresivnímu jednání, a tím i k jeho budoucí prevenci. Varovné signály mohou být interpretovány různým způsobem, důležité je i pochopení jejich souvislostí a možného vlivu dalších lidí. Je třeba vědět i to, jak různí jedinci reagují na různé signály, včetně vývojově podmíněných rozdílů reagování. Autor uvádí různé varianty možného chování následujícího po varovných signálech. Upozorňuje i na možné limity informační hodnoty varovných signálů, které nemusí být pro okolí příliš srozumitelné. Pro prevenci je důležitá komunikace s žáky a studenty v rámci mimořádných situací, je třeba je informovat o různých možnostech ohrožení, ale hlavně o tom, jak by se měli v takové situaci zachovat. Komunikace s žáky musí respektovat jejich vývojovou úroveň, protože je důležité, aby sdělení rozuměli. Autor uvádí jako příklad analýzu vhodného chování při útoku aktivního střelce. Věnuje hodně pozornosti osobě střelce, charakteristice jeho osobnosti a možného důvodu takového chování. Návod je jasný a srozumitelný.

Praktická část je věnovaná výzkumu prevence agrese ve školách. Autor použil k získání potřebných poznatků metodu dotazníku. V první části výzkumu se zaměřil na zjištění jaké agresivní události zažili oslovení pedagogové ve škole. Autor se ptá, zda k takové události v jejich škole došlo, zda by škola měla incident oznámit a jak by ho měla řešit. Zjišťuje i míru znalostí o vhodném způsobu reagování na takovou událost, zda pracovníci školy vědí, co by měli v takových případech dělat. Další část byla věnována výzkumu psychologických aspektů bezpečnosti škol, tj. co přispívá k pocitu bezpečí ve škole a co ho narušuje. I v tomto případě použil autor metodu dotazníku. Z výsledků je zřejmé, že se zaměstnanci škol s agresí setkávají. Jde o vztahy mezi zaměstnanci, ale i o agresi ze strany rodičů. I v tomto případě se potvrdil význam vzdělávání pro udržení přijatelné bezpečnosti školy. Dílčí výzkum jsou adekvátně zpracovány i vyhodnoceny.

Třetí část výzkumu je věnovaná **připravenosti škol na zvládnutí mimořádné situace**. Dotazník byl určen pro učitele a ředitele škol. Oslovení pedagogové měli hodnotit např. přístup do školy a možnost volného pohybu po škole. Získané výsledky potvrdily význam bariér přístupu do školy i zájem o další možná opatření ke zvýšení bezpečnosti. Autor hodnotil míru pocitu bezpečnosti učitelů ve škole, jak se aktuálně cítí, a co by ke zvýšení jejich pocitu bezpečí přispělo. Ze získaných výsledků vyplývá i doporučení, které autor zpracoval. Výzkum vnímání a interpretace varovných signálů, který je další částí práce. Zaměření pozornosti na varovné signály a jejich interpretace závisí na kontextu, na postavení jednotlivých aktérů a jejich zkušenosti. Důležitá je i reakce na tyto signály. Autor popisuje metodu SAVRY, což je nástroj, který slouží k hodnocení rizika násilí u dospívajících. Tato metoda může být užitečná i v ČR, i když by bylo pravděpodobně nutné ji přizpůsobit našim podmínkám. Pro posouzení možnosti agresivního jednání je důležité hodnocení dosavadních projevů daného jedince, jeho životní situace, osobnostních vlastností i nápadností v chování. Autor uvádí 44 faktorů, které mohou signalizovat riziko agresivního chování. Jejich interpretace a návod k vhodnému způsobu reagování je přínosný. K lepší orientaci v textu by přispělo rozdělení jednotlivých faktorů do kategorií, např. sociálních, osobnostních, suspektně psychopatologických apod. Důležitým zjištěním je věk agresivních jedinců, nejčtenější je ve věkové kategorii dospívajících, což souvisí se změnami prožívání i reaktivity navozenými hormonálními změnami. U mladších dětí lze hledat příčiny v působení rodiny a jejího sociálního zázemí, případně nepřijetí jedince vrstevnickou skupinou.

Oslovení pedagogové považovali za významný signál projevy agrese, šikanu a změny v chování. Většinou vědí, jak by měli na incident reagovat. Agrese, jak autor připomíná, není jen varovným signálem, ale i rizikovým jednáním. Zajímavá je relativně nízká četnost agrese vůči učitelům. Analýza vybraných incidentů na školách vedla k nepřekvapivému zjištění, že agresivnější jsou chlapci a s věkem nebezpečnost útoků roste. Text je doplněn přehlednými grafy. Zajímavý je i situační kontext napadení a popis varovných signálů jak je vnímají učitelé, resp. že je často nerozpoznají nebo si nejsou jistí. V této souvislosti by pomohlo cílené vzdělávání. Doporučení pro praxi zahrnuje přehled možných varovných signálů, které by měli pedagogové rozlišovat a návrh jak na tyto situace reagovat. Kapitola je srozumitelně zpracovaná a zahrnuje návrh vhodného přístupu. Závěr je shrnutím hlavních bodů práce.

Souhrnné hodnocení:

Metody, které jsou použité pro získání potřebných poznatků a jejich zpracování byly vhodně zvolené.

Předložená disertační práce splnila stanovený cíl, autor zmapoval názory a postoje učitelů a ředitelů a navrhl jak zlepšit jejich znalosti rizikových signálů a vhodného řešení školních incidentů.

Konkrétním přínosem disertanta je kromě shrnutí dosavadních zjištění návrh ke zlepšení prevence vzniku incidentů, které se mohou uplatnit i v praxi.

K rozvoji studijního programu Ochrana obyvatelstva přispívá aktuálními poznatky o výskytu rizikových situací ve školách, jejich signály a návrhy vzdělávání pracovníků škol, které by přispělo k jejich prevenci.

Formální úprava disertační práce a její jazyková úroveň je v pásmu normy.

Předloženou disertační práci doporučuji k obhajobě, menší připomínky jsou uvedeny v textu posudku.

V Praze dne 7.6.2024

Prof. PhDr. RNDr Marie Vágnerová CSc.